

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« میراث زوجه »

« در فقه اسلامی »

فریاد اودی

سر شناسه : داودی ، فریبا، گرد آورنده
عنوان و نام پدید آور: میراث زوجه در فقه اسلامی / فریبا داودی.
مشخصات نشر : تهران: قصه پرداز، ۱۳۹۰ .
مشخصات ظاهری: ۱۲۰ ص
شابک : ۲۵۰۰۰ ریال ۶ - ۶۱ - ۶۹۱۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه: ص ۱۱۶ - ۱۱۸.
موضوع : ارث (فقه)
موضوع: زنان - وضع حقوقی و قوانین (فقه)
رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ م ۹ ۲ د ۱۹۷ BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۸
شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۳۴۷۶۵

میراث زوجه در فقه اسلامی

ناشر: انتشارات قصه پرداز

اجرا: طرح سبز ایرانیان

لیتوگرافی: نقره آبی

چاپ: نقره آبی

صحافی: آرش

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

بهاء: ۲۵۰۰۰ ریال

چاپ اول: ۱۳۹۰

ارث یکی از مباحث فقهی است که احکام کلی آن از نص قرآن گرفته شده به طوری که سهم الارث افراد از ترکه متوفی به طور کلی بیان گردیده است. در قرآن سهم الارث زن نصف سهم الارث مرد قرار داده شده است البته در بعضی موارد مانند کلاله امی یا اعمام (عمه‌ها و عموها) و احوال (خاله‌ها و دایی‌ها) سهم الارث آن‌ها مساوی است.

شرط ارث بردن از متوفی در اسلام وجود علقه و ارتباط است که این ارتباط یا سببی است یا نسبی، زن به عنوان، مادر یا خواهر یا دختر به موجب نسب ارث می‌برد و به عنوان زوجه متوفی از حیث سبب ارث می‌برد، در فقه اسلامی زوجه باستناد نص صریح قرآن در سوره نساء دارای سهم الارث مشخص می‌باشد، و به عنوان صاحب فرض سهم او مشخص گردیده است به طوری که اگر متوفی صاحب فرزند باشد سهم الارث زوجه یک هشتم، و اگر صاحب فرزند نباشد زوجه یک چهارم از اموال او را ارث می‌برد، اما در مورد این که آیا زوجه از تمام اموال زوج ارث می‌برد یا از بعضی اموال سخنی به میان نیامده است.

لذا برای روشن شدن مسئله و دستیابی به جزئیات بیشتر فقها با استناد به روایات مختلف احکامی را بیان نموده‌اند، همین استناد فقها به روایات مختلف موجب اختلاف نظر آنها در مورد میراث زوجه گردیده است، با بررسی اقوال و نظرات فقها و استناد هر گروه از آنها به اخبار وارده از معصومین نظرات آنان طی پنج نظریه عنوان و بررسی گردیده است که عبارتند از:

۱- زوجه بطور مطلق از عین همه ترکه ارث می‌برد.

۲- زوجه از عین و قیمت اراضی مسکونی هیچ ارث نمی‌برد و از ساختمان و آلات و ادوات بکار رفته در آن قیمتش را می‌برد و از اراضی دیگر (باغ و مزارع و اراضی کشت و زرع) هیچگونه محرومیتی ندارد و مانند سایر ورثه است.

۳- زوجه از عین خانه و اراضی مسکونی ارث نمی‌برد اما از قیمت آنها ارث می‌برد و علاوه بر قیمت ساختمان قیمت زمین و عرصه ساختمان را به نسبت سهم الارث خود می‌برد.

۴- عدم حرمان زوجه از عین اشجار و ارث بردن از عین همه زمینها اگر دارای فرزند باشد و محرومیت از زمین اگر فرزند نداشته باشد.

۵- زوجه بطور مطلق نه از عین و نه از عین قیمت اموال غیر منقول ارث نمی‌برد فقط از قیمت ابزارآلات و مصالح ساختمانی ارث می‌برد.

و در نهایت قائل به قول ششمی شدیم مبنی بر اینکه زوجه اگر دارای فرزند از مورث باشد از عین همه اموال منقول و غیر منقول ارث می‌برد و اگر بدون فرزند باشد از عین اموال منقول و قیمت اموال غیر منقول ارث می‌برد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
۱۳	تاریخ میراث زوجه
۱۳	الف) میراث زوجه در جوامع قبل از اسلام
۱۳	۱- میراث زوجه در رم
۱۳	۲- میراث زوجه در مصر
۱۴	۳- میراث زوجه در یونان
۱۴	۴- میراث زوجه در اعراب جاهلی
۱۶	۵- میراث زوجه در ایران قبل از اسلام
۱۷	ب) میراث زوجه در شرایط قبل از اسلام
۱۷	۱- میراث زوجه در آئین یهود
۱۷	۲- میراث زوجه در آئین مسیحیت
۱۸	۳- میراث زوجه در آئین زرتشت
۱۹	فصل اول: کلیات میراث زوجه در حقوق اسلام
۲۰	معنای لغوی و اصلاحی ارث
۲۲	گفتار اول: اهمیت قانون ارث در اسلام
۲۳	۱- رابطه توارث بین مسلمانان قبل از نزول آیات ارث
۲۳	الف) ارث به مؤاخات
۲۴	ب) ارث در اسلام و هجرت
۲۴	۲- رابطه توارث بین مسلمانان بعد از نزول آیات ارث
۲۵	۳- میزان سهم الارث زن از نظر قرآن و بیان حکمت آن
۲۶	گفتار دوم: شرایط و موانع ارث بری زوجه
۲۸	۱- وجود رابطه زوجیت
۲۸	الف) صحت نکاح و مسئله دخول
۳۰	ب) ازدواج در حال بیماری منتهی به مرگ
۳۰	مستندات نظریه عدم ارث بری زوجه
۳۱	- اجماع
۳۲	- روایات
۳۳	- دلیل عقلی

- ۳۴ (ج) نظرات فقها در مورد نکاح مریض
- ۳۴ - نظریه اول
- ۳۴ - نظریه دوم
- ۳۴ - نظریه سوم
- ۳۵ - نظرات فقهای اهل سنت
- ۳۶ - مسائل مختلف در نکاح مریض
- ۳۷ ۲ - استمرار رابطه زوجیت تا زمان فوت
- ۳۷ الف) توارث زوجین در صورت فوت یکی از آنها در عده رجعی
- ۳۸ ب) میراث زوجه در طلاقی که به حکم دادگاه صورت می پذیرد
- ۳۸ - نظریه اول
- ۳۹ - نظریه دوم
- ۳۹ - استدلال بر باین بودن طلاق حاکم
- ۴۱ - طلاق و مسئله ارث زوجه در حال مرض
- ۴۱ - مبنای روایی ارث بری زوجه در طلاق در حال مرض
- ۴۳ - نظر فقهای اهل سنت
- ۴۴ ۳ - دائمی بودن نکاح
- ۴۵ - نظرات فقها در خصوص توارث در ازدواج موقت
- ۴۵ - نظریه اول - ارث بری بطور مطلق
- ۴۵ - نظریه دوم - ایجاد توارث با قراردادن شرط
- ۴۶ - نظریه سوم - عدم ایجاد توارث در صورت شرط عدم توارث
- ۴۷ - نظریه چهارم - عدم توارث بطور مطلق
- ۴۷ - ترجیح نظریه عدم توارث و دلایل آن
- ۴۹ - روایات مورد استناد
- ۵۰ نتیجه بحث
- ۵۱ گفتار سوم - موانع ارث بری زوجه
- ۵۱ ۱- کفر زوجه
- ۵۲ ۲- قتل زوج توسط زوجه
- ۵۲ الف) مقتول باید به هنگام قتل در مقام مورث قاتل باشد
- ۵۴ ب) قتل باید عمدی باشد
- ۵۴ ج) قتل مورث به حکم قانون یا برای دفاع نباشد
- ۵۵ ۳- لعان

۵۹	فصل دوم: میزان سهم الارث زوجه از دارائی شوهر
۶۰	مقدمه
۶۳	گفتار اول - ارث بری زوجه به فرض یا به رد
۶۵	گفتار دوم - میزان سهم الارث زوجه از دارائی شوهر در حالات مختلف
۶۵	۱- سهم الارث در صورت متعدد بودن زوجات
۶۸	۲- سهم الارث زوجه ای که وارث منحصر به فرد است
۶۹	اقوال فقهای شیعه در فرض انفراد زوجه
۶۹	الف - نظریه ای که زوجه را وارث تمام ترکه می داند
۷۰	ب - نظریه ای که زوجه را از ارث بردن بیش از یک چهارم محروم می داند
۷۰	استدلال نظریه:
۷۰	۱- شهرت بین فقها
۷۲	۲- مقتضای اصل
۷۲	ج - تفکیک زمان غیبت و حضور امام معصوم در میراث زوجه
۷۵	فصل سوم: اموال موضوع ارث زوجه
۷۶	مقدمه
۷۷	گفتار اول: بیان نظرات فقهاء در اموال موضوع ارث زوجه
۷۹	نظریه اول - ارث بردن زوجه از تمام ترکه
۸۰	استدلال نظریه اول
۸۰	نظریه دوم - حرمان زوجه از عین و قیمت اراضی مسکونی
۸۱	استدلال نظریه دوم
۸۲	نظریه سوم - حرمان زوجه از عین زمین منزل و ارث بردن او از بهای آن
۸۳	استدلال نظریه سوم
۸۴	نظریه چهارم - تفصیل زوجه دارای فرزند و زوجه ای که فرزند ندارد
۸۴	استدلال نظریه چهارم
۸۶	نظریه پنجم - محرومیت زوجه بطور مطلق
۸۶	استدلال نظریه پنجم
۸۶	گفتار دوم: تقسیم بندی روایات بر حسب دلالت
۸۶	- روایات دسته اول
۸۷	- روایات دسته دوم
۸۸	- روایات دسته سوم
۸۹	- روایات عدم محرومیت زوجه

۹۱	 نظرات فقهای معاصر
۹۲	 ادله موافقین ارث بری زوجه از زمین
۹۳	 روایات محرومیت زوجه از عقال
۹۳	 - نکته اول
۹۵	 - نکته دوم
۹۶	 - نکته سوم
۹۹	 - نکته چهارم
۱۰۲	 گفتار سوم: میراث زوجه از حقوق وابسته به اموال غیر منقول
۱۰۶	 ۱- ارث زوجه از حق شفعه
۱۰۷	 میراث زوجه در صورت غیر منقول بودن حق شفعه
۱۰۹	 ۲- ارث زوجه از حق خیار
۱۰۹	 میراث زوجه در صورت غیر منقول بودن حق خیار
۱۱۱	 ۳- ارث زوجه از حق اجاره یا رد نسبت به معامله فضولی مال غیر منقول
۱۱۲	 گفتار چهارم: نحوه تقویم و طرق قیمت گذاری
۱۱۲	 روشهای مختلف قیمت گذاری
۱۱۲	 الف) تقویم با فرض بقاء مجانی اجیه و اشجار
۱۱۲	 ب) تقویم با فرض بقاء با اجرت
۱۱۲	 ج) مابه التفاوت قیمت زمین با ساختمان و بدون ساختمان
۱۱۴	 قول مشهور فقها و نظر قانون مدنی
۱۱۴	 ارث زوجه از زراعت درو نشده
۱۱۵	 ارث زوجه از چاهها و چشمه ها و قناتها
۱۱۶	 گفتار پنجم - ملاک تعیین قیمت از لحاظ زمان
۱۱۸	 منابع و مأخذ
۱۱۸	 الف- عربی
۱۲۰	 ب- فارسی

مقدمه

از زمانی که اجتماعات بشری شکل گرفت و خانواده تشکیل شد مسأله مالکیت هم برای انسان دارای اهمیت گردید و به دنبال آن دارایی متوفی و تعیین تکلیف اموال او بعد از فوت مطرح شد به طوری که در جوامع و اقوام مختلف بر اساس آداب و رسوم و عرف رایج در آن جامعه، اموال متوفی بین ورثه تقسیم می‌گردیده که البته در این مورد هم مانند بسیاری از موارد تابع زور مداری و قدرتمندی افرادی بود که توانستند اموال شخص متوفی را به تصرف خود در آورند. و در اکثر موارد حقوق افراد ضعیف‌تر از جمله زنان و کودکان نادیده گرفته می‌شد. بعد از ظهور اسلام مسأله ارث مانند دیگر مسائل رایج در جوامع قانونمند گردید و در چهارچوب قوانین اسلامی برای آن احکامی بیان گردید. منبع اصلی احکام فقهی که قرآن کریم است برای ارث یک اصل کلی را بیان کرده و در مورد ارث زن به خصوص زوجه که بحث اصلی این کتاب است طبق نص صریح قرآن بیان گردیده است که زوجه اگر دارای فرزند باشد یک هشتم و اگر فرزند نداشته باشد یک چهارم از ترکه همسر متوفی خودش را خواهد برد. به طور کلی آنچه که برای انتقال اموال متوفی به ورثه مورد ملاک و عمل قرار می‌گیرد عبارت است از علقه و رابطه‌ای که میان متوفی و ورثه وجود دارد. این علقه که موجب وراثت است یا به واسطه «سبب» است یا به واسطه «نسب».

در اصطلاح نسب عبارت است از اتصال دو نفر به یک دیگر به واسطه ولادت به طوری که نسب یکی از آنها به دیگری برسد و یا اینکه نسب آن دو به شخص ثالثی منتهی گردد مثل پسر یا دختر که به والدین منتهی می‌شوند یا برادر و خواهر که به شخص ثالثی که پدر و مادر آنها باشد منتهی می‌گردد.

سبب عبارت است از رابطه‌ای که در اثر زوجیت میان دو نفر حاصل می‌گردد. از جمله افرادی که به موجب سبب ارث می‌برد هر یک از زوجین است که در حین فوت دیگری زنده باشد. اما برای بیان جزئیات این امر و تقسیم ترکه زوجه متوفی در حالت‌های مختلف باید به روایات و اخباری که از معصومین در این مسأله وارد شده استناد کرد. به همین منظور سعی شده است در حد توان و بضاعت نگارنده اخبار و روایات و نظرات فقها در این مسأله و ضوابط و قواعد حاکم بر نحوه ارث بردن زوجه بیان گردد. لذا کتاب در محورهای زیر تدوین گردیده است:

تاریخچه‌ی میراث زن در جوامع و شرایع قبل از اسلام

بررسی شروط تحقق میراث زوجه

سهم الارث زوجه

اموال موضوع ارث زوجه

میراث زوجه از حقوق وابسته به اموال غیر منقول و طریقه قیمت گذاری اموال